

אילנות בגן בוטני יערני ומרכז מבקרים

בלב השרון צומח לפלא גן עצים מיוחד במינו, שאין שני לו בישראל. בגן, המשתרע על פני 130 דונם, צומחים עצים שנאספו מרחבי העולם כדי לבחון את מידת התאמתם לתנאי הסביבה בישראל.

בצד הגן חנכה קק"ל בשנת 2017 מרכז מבקרים משוכלל, המציג בצורה חווייתית ובאמצעים חדשניים את סודותיהם הנסתרים של העצים והיערות. ביקור במרכז המבקרים מעצים את חוויית הסיור בגן הבוטני אילנות.

מרכז המבקרים ושבילי ההליכה נגישים לאנשים עם מוגבלות. מרכז המבקרים נבנה בתרומת קק"ל דנמרק. הגן הבוטני שוקם בתרומת ידידי קק"ל בארה"ב ובדנמרק.

קצת היסטוריה

גן העצים נוסד בשנות ה-50 של המאה ה-20 על ידי אנשי המחלקה לחקר היער של משרד החקלאות. זה היה הארבורטום הלאומי - גן אקלום העצים של ישראל. ואמנם, יערני משרד החקלאות עשו את עבודתם נאמנה. הם אספו כ-700 מינים של עצים מרחבי העולם כולו ושתלו אותם בגן ב-25 חלקות, בהתאם לאזורים הגיאוגרפיים שמהם נאספו העצים. המקום זכה לשם הולם - "אילנות".

בשנת 1986 סגר משרד החקלאות את המחלקה לחקר היער והפעילות באילנות נפסקה. המקום ננטש. חלק מהעצים מתו מושום שלא התאימו לתנאי האקלים והקרקע שבמקום. אחרים התנונו מחוסר טיפול. השטח התכסה בעשבייה והגן הנהדר הלך ונשכח.

גן העצים מחדש ימינו

בשנת 2013 קיבלה על עצמה קק"ל להציל את הארבורטום ולשקמו. פעולות השיקום כללו מיפוי מדוקדק של הגן והעצים שבו, טיפול בעצים הקיימים, נטיעה של מיני עצים נוספים ופרישת מערכת השקיה ממוחשבת. למרגלות כל מין עץ המיוצג בגן מוצב שלט המציג את

תעודת הזהות שלו. בשלט משולב קוד QR, שניתן לסורקו באמצעות טלפון נייד חכם ולהגיע למידע מעניין נוסף.

קק"ל סללה בגן שבילים באורך כולל של כ-2.5 ק"מ. בתרומת הפדרציה היהודית של מחוז מידלסקס, ניו ג'רזי, הפך הגן נגיש לאנשים עם מוגבלות.

ליד רחבת החניה, המתאימה לחניית אוטובוסים, מוצבים שולחנות פיקניק נגישים ועמדת "מסבירן", המעניקה הסבר קולי קצר על הארבורטום בשלוש השפות הרשמיות בישראל (עברית, אגלית וערבית). המסבירן נגיש לאנשים כבדי שמיעה.

גם ילדים ימצאו עניין רב בסיור בגן. הם יוכלו להתוודע אל מיני העצים במשחק האינטראקטיבי "הגן הקסום". באמצעות הטלפון החכם, תוך התמודדות עם כתב חידה, מוביל המשחק את המשתתפים בין עצי היער.

מרכז המבקרים

מרכז המבקרים בנוי שני חללים. בחלל הגדול המבקרים עוברים באופן חופשי בין ארבעה אזורי פעילות. החלל הקטן יותר משמש אודיטוריום, מוקרן בו מיצג ונערך בו חידון טריוויה קבוצתי.

אזורי הפעילות

עמדת סודות העץ - בלב החדר ניצב עץ מלאכותי מסוגנן, מואר בתאורה מיוחדת. מסביב לעץ מוצבים שישה מחשבי-לוח מצוידים באוזניות. תחילה מוצג סרטון קצר המסביר באופן כללי על העץ. אחר כך יכול המבקר לכוון את מחשב הלוח אל השורשים, אל הגזע, אל הנוף או אל הפרחים והפירות ובכל פעם יוכל לצפות בסרטון קצר המסביר על המבנה והתפקוד של האיברים האלה בחיי העץ.

עמדות האופניים - הרכיבה הווירטואלית באופניים היא חוויה יוצאת דופן המשלבת מציאות רבודה. המבקר מרכיב משקפיים וירטואליים, מפעיל את דוושות האופניים ומוצא את עצמו "רוכב" בסינגל ביער קק"ל. מפעם לפעם "פוגש" המטייל ביער הווירטואלי בעל חיים כלשהו, ואם הוא ממקד אליו את מבטו, קופץ סרטון הסבר על אותו בעל חיים. כך לומד המבקר שהיער הוא מערכת אקולוגית מורכבת ובה מקום משלו לכל אחד מדייריו. עמדת האופניים נגישה גם היא.

עמדת הגלובוס - מטרת העמדה היא לפתוח צוהר למגוון סוגי היערות הקיימים בעולמנו כגון הסוואנה באפריקה, יערות מחט בערבות סיביר וחורש ים-תיכוני. המבקר בעמדה ניצב ליד גלובוס גדול, מול מסך שמוקרנים עליו סרטונים. כל סרטון מייצג סוג יער, וככל שהסרטון מתקדם נחשפים רמזים נוספים על אותו יער. כאשר המבקר בטוח בתשובה שלו, הוא לוחץ על מתג בגלובוס, שממוקם באזור הגיאוגרפי שבו נמצא סוג היער המבוקש. ככל שיקדים המבקר ללחוץ על המתג הנכון, כך יזכה בניקוד גבוה יותר. מי ששוגה "נקנס" בהשהיה של כמה שניות ורק אז יכול לשוב למשחק, בעוד המתחרים בו יכולים להתקדם ללא הפרעה.

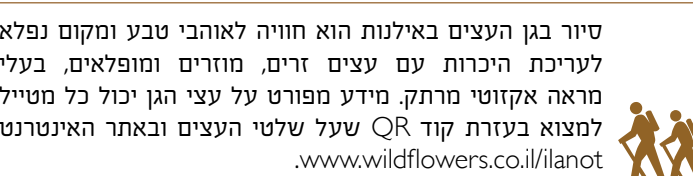
עמדת הייעור - בעמדה הזו מוזמן המבקר "לסייע" ביעור הארץ. המשימה היא לנטוע בכל אזור מאזורי הארץ עצים שמותאמים לתנאים השוררים בו. המבקר מוצא את עצמו מתמודד עם נתוני רום ומשקעים ונוכח לדעת שיערנות היא מדע לכל דבר.

המיצג

המיצג מוצג באודיטוריום שנמצא בחלל נפרד. לא נספר עליו הרבה כדי שלא לקלקל לקוראים את החוויה. נאמר רק שהוא נמשך כ-13 דקות. בתום המיצג מוזמנים המבקרים לתחרות טריוויה קבוצתית של 50 שאלות. הניקוד משקלל את התשובות של כל חברי הקבוצה גם יחד.

מסלול הסיור בגן

המספרים שבסוגריים ליד שמות העצים הנזכרים בתיאור המסלול מציינים את מיקום העץ במפה.

השביל המרכזי

מהחניון שליד מרכז המבקרים יש לצעוד אל השביל המרכזי בגן, החוצה מדשאה רחבת ידיים. לפני שמגיעים לשביל, ממש ליד מרכז המבקרים, תמצאו צמח הנראה כמו דקל קטן. זהו **ציקס מופשל (1)** (Cycas revoluta), מין דינוזאור צמחי. הוא שייך לקבוצה שרוב נציגיה ידועים לנו רק כמאובנים מהעידן הגיאולוגי פֶּרֶם (לפני 290 עד 250 מיליון שנה) ומעידנים מאוחרים יותר. הצמח, הצומח בר בדרום יפן, נמנה עם ראשוני הצמחים יוצרי הזרעים שהופיעו בעולמנו. במקומות רבים ברחבי העולם מגדלים את הציקס כצמח נוי.

עוד בטרם חוצה השביל את המדשאה, מקדם את פנינו מבחר נאה של עצי שיטה, שמוצאם במזרח אפריקה. באותו מקום, מימין לשביל, נמצא עץ מוזר למראה. ספק אם אדם מן היישוב יקשר אותו עם הסוג אקליפטוס. בכל אופן, זהו **אקליפטוס מְלָנופּלוּיָה** (2) (Eucalyptus melanophloia). סימן ההיכר שלו הם העלים בעלי הגוון הכסוף: העלים הצעירים מזכירים בצורתם לב ואילו הבוגרים צורתם אליפטית כביצה ובסיסיהם חובקים את הציר הנושא אותם. המראה המיוחד הופך את מין האקליפטוס הזה לעץ דקורטיבי. בישראל נטעים אותו בבקעת הירדן ובנגב המערבי. באילנות ניטעו בעבר כ-170 מינים של אקליפטוסים. כיום נותרה רק כמחצית מהם ונוכל לפגוש אותם בהמשך הסיור.

משמאל (מערבית) למדשאה תמצאו עץ בעל גזע ירוק ופריחה צהובה. זהו **צרצידיון פרחוני (3)** (Cercidium floridum), עץ נשיר שמוצאו במדבריות צפון-אמריקה. העץ מתאים לאזורים יבשים, עליו קטנים על-מנת לצמצם את איבוד המים שלו. צבעם הירוק של הגזע והענפים מלמד אותנו כי גם הם עשירים בכלורופיל ומבצעים את תהליך ההטמעה (פוטוסינתזה), מה שמאפשר לעץ להשיר את העלים בזמן עקת יובש ולהמשיך להטמיע. תרמיליו הירוקים של העץ נאכלו על-ידי האינדיאנים, ומהגזעים ייצרו כפות הגשה גדולות.

מעבר לרחבה הקטנה עם הספסלים נפגוש **ער אציל (4)** (Laurus nobilis). זהו עץ ים-תיכוני אופייני, הצומח אצלנו בכרמל ובגליל, בעיקר בחורשים הלחים. באילנות זכה העץ לצמוח לגובה רב במיוחד.

האיגוף המזרחי

הער האציל מציין את קצה השביל המרכזי. בצומת שלידו נפנה ימינה

(מזרחה), אל שביל המתעקל שמאלה. סמוך לכאן צומחת קבוצה מרשימה של עצי **אורן הצנובר (5)** (Pinus pinea), עץ הניכר בצבע האדמדם של גזעיו. אורן הצנובר הוא העץ שממנו מפיקים את הצנוברים הטעימים. העץ צומח בר במערב הים התיכון, אך נראה כי כבר בתקופה הרומית נטעו אותו במחוזות האימפריה הקדומה כדי ליהנות מהטעם המשובח של זרעיו. קק"ל נטעה חורשות של אורן הצנובר ביערות רבים בהרי יהודה, בכרמל ובגליל.

הגענו לחלקת אוסטרליה. מיד בתחילת האיגוף משתלשלים משמאל לשביל ענפיה של **אֶלּוֹקְזוֹאֲרִינָה מחורצת (6)** (Allocasuarina torulosa) היוצרים יחד מסך יפהפה. בזכות תכונתו זו מנצלים את העץ להפחית מפגעי רעש. אֶלּוֹקְזוֹאֲרִינָה מחורצת צומחת בר בשולי יערות הגשם של אוסטרליה. בעצה האיכותית שלה משתמשים לייצור כלים יוקרתיים כגון ניצבי סכינים.

בכיכר הריבועית הסמוכה נמצא "עץ הדוב". זה הכינוי שהדביקו המטיילים ל**אלוקזוארינה סיבית (7)** (Allocasuarina inophloia). גזע העץ מכוסה "פרווה" חומה, המתפצלת לרצועות אורך דקות בדמות שערות. אי אפשר שלא להתפעל ממראה העץ המיוחד.

מעט הלאה, מימין לשביל, צומח **קליטריס מיובל (8)** (Callitris verrucosa). זהו עץ מחט אוסטרלי, בעל עלים קשקשניים, דומים לברוש. מה שמוסיף חן לעץ הוא האצטרובל שלו, המכוסה כולו בליטות. באוסטרליה האצטרובלים נשארים סגורים על העץ במשך שנים. הם נפתחים רק אחרי שריפה ואז מפזרים המוני זרעים, הזוכים לשטח נקי ונוח לצמיחה, כמעט בלי תחרות מצד צמחים אחרים. הגננים בישראל אוהבים את הדרישות הצנועות של העץ למים.

השביל מגיע ל"שער", החולש על צומת של ארבעה שבילים. כאן צומח אחד "הכוכבים" של גן האקלום - **אקליפטוס גדול-פרי (9)** (Eucalyptus macrocarpa). העץ, המזכיר במראהו שיח, צומח בר באזורים הצחיחים למחצה של מערב אוסטרליה. בישראל נטעים אותו בעיקר ביישובי מערב הנגב כגון ניר עוז ושדה תימן.

מהמבוכ בחזרה לחניון

מהאקליפטוס גדול-פרי נפנה שוב בשביל הימני (מזרחי), המתעקל שמאלה ועובר ליד ערוץ המנקז את גשמי החורף. משמאל נמצא המבוכ. המבוכ בנוי מעגלים-מעגלים משני מיני עצים. במפלס הנמוך צומחים שיחי **אוג מכחיל** (Rhus glauca); את הקירות הגבוהים בונה **לָגֶרְסְטְרֹמְיָה הודית** (Lagerstroemia indica), המעניקה למבוכ בונוס של פריחה ססגונית בקיץ. שני מיני הצמחים האלה נענים לעיצוב ולכן מתאימים ליצירת מבוכים. מול המבוכ, כמה מטרים מימין לשביל, נמצא "מעגל הקזוארינות". זוהי פינה יפה להתייחדות, או להתכנסות של קבוצות.

מעבר למבוכ ול"שער" הבא צומח משמאל לשביל **ברוש פורבס (10)** (Cupressus forbesii) - ברוש אמריקאי ממדבריות קליפורניה, שניתן בקליפת גזע מתקלפת בעלת גוון אדום נהדר. מיד אחריו, מימין, ניצב ספסל בצל **אלון שסוע (11)** (Quercus cerris), הידוע במקומותינו גם

קרן קימת לישראל

אילנות

גן בוטני יערני ומרכז ומבקרים

מקרא	
כביש	
דרך עפר	
שביל הולכי רגל מונגש	
כניסה ליער	
תיוון קקדל	
ספסל	
תחת מידע	
ברז מים	
שרותים	
חניה	
מבנה	

הגבולות המסומנים במפה הינם להתמצאות כללית בלבד. יובהר כי שטח היער/פארק המסומן במפה אינו בהכרח "שטח קק"ל".